

SZEMLE

Dejiny knižnej kultúry v Košiciach do roku 1945. Bibliografia. (Zostavovali: Alžbeta Csájiiová, Martina Feniková Čarnogurská, Angela Kurucová, Viktor Szabó, Andrej Szeghy). [A kassai könyvkultúra története 1945-ig. Bibliográfia.] Košice, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 2012, 319 p.

A kassai Tudományos Könyvtár Régi könyvgyűjteményének munkatársai eddig is több igényes kiadvánnyal járultak hozzá olvasóik/kutatóik magas szintű tájékoztatásához, és növelték az intézmény jó hírnevét: 2010-ben pl. közzétették a könyvtár gyűjteményében található 16. századi nyomtatványok katalógusát (*Tlače 16. storočia v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach*. Zost. Andrej Szeghy). Az itt most nem részletezendő hosszú sorba illeszkedik a fenti bibliográfiai kötet, amely ugyanolyan címmel látott napvilágot, mint 1981-ben a Jozef Repčák könyvtörténész és a kassai helytörténet kiváló ismerője, Mária Mihóková által összeállított könyvtörténeti bibliográfia. A régi kiadvány kassai vonatkozású tudományos monográfiákon, tanulmányokon kívül feltárta a helyi kiadású újságok-folyóiratok gazdag anyagát, ezzel jelentősen megnövelve a kutatott téma forrásanyagát. A jelen kötet az elődök eredményeinek felhasználása mellett összegyűjtötte az azóta eltelt három évtized publikációit, és módszertani újdonsággal is szolgál. Gazdag magyar nyelvű anyaga miatt is méltó a figyelmünkre; magyar kutatók számára magyar nyelvű bevezető és metodikai megjegyzések (szlovák és angol mellett) könnyítik meg a használatát.

A kassai könyvtörténeti bibliográfia tematikus fejezetekre bontva tárja fel az összegyűjtött anyagot, a következő sorrendben: bibliográfiák

– cenzúra – illusztrációk – könyvkötők – könyvkereskedők – könyvtárak – kéziratok – nyomdászok, nyomdák – általános – kiadók – papírkészítés. Összesen 1198 számozott tételéből a legnagyobb számot a könyvnyomtatásról és a könyvtárakról írott publikációk teszik ki; a gyűjtött anyagot 2012. október 1-én zárták le. (Ezt máris ki lehet egészíteni a 2013-ban Kassán, a könyvtár által megrendezett tudományos konferencia anyagával, amely *Úloha kníh a periodik v živote mnohonárodnostných Košíc* címmel Martina Feniková Čarnogurská és Angela Kurucová szerkesztésében még az évben jelent meg, és a középkortól egészen a 20. századig tartalmaz kassai vonatkozású könyv- és folyóirat-történeti tanulmányokat.)

Az egyes tételeknél a címléírás után tárgyszavak emelik ki az adott témát-témákat, ill. a Kassán működött személyek neveit. A feltárás mélysége példamutató, és egyben a jelen bibliográfiai kötet újdonsága. Összefoglaló műveknél, megkönnyítve az áttekintést, akár több tucat nevet is kiemelhetnek, ugyanakkor felismerhetővé, „közkinccsé” tesznek olyan kutatási eredményeket, amelyek a publikáció címe alapján nem egyértelműek (pl. irodalmi művek kiadására vagy kiadóra vonatkozó részadatok egy tanulmányban). A kassai könyvtörténeti bibliográfia nagy előnye, hogy rendezett, csak a témához odaillesztett adathalmazt kínál a kutatók számára, amit még a Google-keresés vonzó lehetőségei mellett – de annak esetlegessége, téves eredményei miatt is – nagyra lehet értékelni. Az online hozzáférhetőséget egyébként pl. a folyóiratoknál feltüntetetik, a helyi használatot pedig azzal segítik, hogy utalnak az adott mű elérhetőségére a kassai Tudományos Könyvtárban. A kötet há-

rom mutatót tartalmaz: szerzők szerint, a periodikák mutatóját, valamint egy egybefoglalt név- és tárgymutatót, amely közel száz lapos. Ez utóbbiban az egyes tárgyszavakhoz a hozzá tartozó neveket is besorolták, így ez az összesített mutató igen jól használható. A bibliográfiai kötet minden előítélet ellenére cseppet sem száraz olvasmány, hanem sok kultúrtörténeti érdekességet tud nyújtani az érdeklődő olvasók-kutatók számára.

PAVERCSIK ILONA

Ivona Kollárová, Slobodný vydavateľ, mysliaci čitateľ. Typografické médium v jozefínskej dobe. [Szabad kiadó, gondolkodó olvasó. A tipográfia-médium a József-korszakban.] Bratislava, VYDAVATEĽSTVO RAK, 2013, 296 p.

A könyv- és cenzúratörténet Magyarországon is jól ismert szlovák kutatója új monográfiájában a következő szegmensek szerint vizsgálja a jozefinizmus évtizedének könyvkiadását: II. József cenzúrarendelete és a pozsonyi cenzúrahivatal működése; brosúraáradat Bécsben és a magyarországi recepció, ill. az önálló magyar brosúrairodalom; a jozefinista évtized protestáns vallásos irodalmáról; egyes nyomdák tevékenysége Pozsonyban és vidékén, elsősorban Besztercebányán; az olvasóközönség kérdése; a cenzorok munkamódszerei, tevékenységük eredményei; végül az írók, alkotók szerepe a könyvkiadásban. A téma sokoldalú megközelítését az az igen nagyszámú forrásanyag inspirálta, amelyet Kollárová újonnan vont be a kutatásba. A levéltári források zöme a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárban, a kéziratosak (18. századi evangélikus lelkészek, nagyrészt Mosóczy Institoris Mihály levelezése) a pozsonyi líceumi könyvtárban, vagyis a Szlovák Tudományos Akadémia könyvtárban található. Kollárová ezen kívül szerencsés módon értékesíti a közelmúltban kiadott Windisch-levelezésnek (Seidler, Andrea, *Briefwechsel des Karl Gottlieb Windisch*, Bp. 2008), ill. a pozsonyi szlovákok lapjának (*Prešpurské noviny 1783–1787*) eddig még kevés figyelemre méltott, könyvkiadásra vonatkozó adatait. A szerző a magyarországi cenzúratörténet egyik legalaposabb ismerője, így érthető, hogy érdek-

lődése több fejezetet is erősen befolyásol. Földrajzi kiindulópontja Bécs, időnként kitérőt tesz Besztercebánya, Buda vagy Pest felé, ill. korabeli nyomtatott forrásoknál feltűnik Prága és Brünn is, de Pozsony-központúsága vitathatatlan.

Pozsony az ország kapuja, rajta keresztül jutnak be az importált könyvek az országba; hat könyvkereskedése van, hozzájuk képest a többi könyvüzlet – a pestiekén kívül – csak fiók: ezen érvekkel, valamint a pozsonyi revíziós hivatal túlerheltségének hangsúlyozásával szerette volna Michael Hübner pozsonyi cenzor a hivatal helyben maradását elérni. 1784-es beadványának azonban nem volt foganatja, ő és cenzortársa, Matthias Riethaller ezután Budán folytatták munkájukat. A cenzúra mindennapjait vizsgálva a szerző kimondja és a leírt esetekkel jól szemlélteti, hogy a József-féle sajtószabadság idején a cenzoroknak lényegében több munkájuk volt, mint korábban. A bécsi brosúraáradatnak igen gazdag a szakirodalma; Kollárová ezért inkább csak azt érzékelteti, hogy a kutatásban ennek ellenére sok a megoldatlan kérdés, főleg a névtelenül és/vagy hamis impresszummal megjelent nyomtatványok miatt. Az akkor Pozsonyban élt, színészként is aktív szerző, Johann Friedel *Briefe aus Wien verschiedenen Inhalts an einen Freund in Berlin* című népszerű művén és elleniratain keresztül mutatja be a tematikát. A 2. kötetet, amelyben Friedel túl messzire ment az egyház elleni támadásban, már betiltották. A brosúrák magyarországi hatásáról szólva Kollárová Windisch levelezése alapján is vizsgálja azt a kérdést, hogy kik jutottak hozzá a bécsi brosúrákhoz, ill. azok közül melyeket adták ki vagy fordították le Magyarországon. A recepció semmi esetre sem volt passzív, sőt a Magyarországon keletkezett brosúrák speciális témáik révén érdekesebbek is – hangsúlyozza. Betiltott brosúrákat is említ, Keresztury Józseftől az *Álom Második Józsefről*, vagy Anton Hiltenbrand *Eine Kirchenpolizei* című művét, amelyet Bécsben ugyan engedélyeztek, de szlovák fordítását Besztercebányán már betiltották. A pozsonyi jogtudós és neves pedagógus Benczúr Józsefnek szintén volt nem engedélyezett műve, és többet névtelenül jelentetett meg. Brosúráterma